

עין יצחק

פינת ההלכה השבועית

מאת מרן הראשון לציון

הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

בעל ה'ילקוט יוסף'

פר' קורח תשע"ט | גליון מס' 141

כתיבה ועריכה: הרב יצחק קורלנסקי

הקידוש והיין של מחללי שבת-קודש

חובת מצוות קידוש על כל איש מישראל | מחלל-שבת - האם יינו יין נסך? | מחללי-שבת המאמינים במעשה בראשית | כשהכל נעשה כהפקר | 'תינוקות שנשבו' - מצוה לקרבם | עדות מחללי-שבת בחופה וקידושין

לחלל שבת בפרהסיא, דהוי כמומר לכל התורה. ואפילו אינו עושה כן מחמת כפירה ח"ו, אלא שהוא שבוי ביד יצרו הרע, ועושה כן לתיאבון, נחשב מומר לכל התורה כולה.

והביא בשם רבינו יונה בשם חכמי צרפת, שמומר לעבודה-זרה שהולך מעיר לעיר, ובעיר אחת ואומר בפני הגוים שמאמין בעבודה-זרה, ובעיר אחרת נכנס בבית ישראל ואומר שהוא יהודי, כיון שאומר לנו שהוא יהודי אינו עושה יין נסך, והטעם לזה, כי העבודה-זרה מילתא דמסתברא שהיא שקר, וכשאומר בפני הגוים שמאמין בה, הוא עושה כן להנאת יצרו הרע, ואינו מאמין בלבו. אבל המומר לחלל שבתות בפרהסיא, או שכופר בדברי חז"ל ואינו מאמין בהם, מין הוא, ויינו יין נסך. אלא שזהו כשמחלל שבת בפרהסיא בפני עשרה.

וכדברי הרשב"א כתבו עוד כמה ראשונים. בספר הלכות גדולות (הלכות שחיטת חולין, דף קכו ע"ד) והובא להלכה באור זרוע (ח"א סי' שסז), ספר האשכול (הל' שחיטה סי' ב), שו"ת הריב"ש בתשובה (סימן ד) ועוד, כתבו שמומר לחלל שבת בפרהסיא, עושה יין נסך, ואסור לאכול משחיטתו. ודבר חידוש כתב הגאון רבי עקיבא אייגר (בחיידושי ליו"ד שם) שלא נחשב מומר אלא אם כן חילל השבת בפני עשרה ביחד, ואם היו כולם מחללי שבת כמוהו, מי יעיד על כך? הלא כולם פסולי עדות! ועל כל פנים הנוסע ברכב ועושה עבודות בשבת בפרהסיא, רח"ל, הריהו מומר לחלל שבת ויינו יין נסך.

מחללי-שבת המאמינים במעשה בראשית

הגאון רבי יעקב עטלינגר - רבה של אלטונה, מגדולי יהדות גרמניה, לפני קרוב למאתיים שנה - בשו"ת בנין ציון (החדשות, סימן כג) כתב שאף על פי שמעיקר הדין מומר לחלל שבת עושה יין נסך במגעו, מכל מקום פושעי ישראל שבזמנינו (היתה זו התקופה שפשטה ההשכלה הארורה, ו'רבים חללים הפילה' מבחינה רוחנית), שיש בהם שמתפללים תפלת שבת ומקדשים קידוש היום, ולאחר מכן הולכים ומחללים שבת במלאכות דאורייתא ודרבנן, י"ל שהרי כל הטעם שהמחלל שבת הוא כעכו"ם, כתב רש"י (חולין ה ע"א) מפני שכופר במעשה בראשית, ואילו אלו הרי הם מודים בפה מלא בתפלתם ובדברי הקידוש שלהם, ומעידים על מעשה בראשית, ומאמינים בהקב"ה, אלא שיצרם תקפם ו'תאוות לבם נתת להם'

שאלה: ישנם כיום אנשים שלצערינו מאלצים אותם לעבוד בשבת, והם מחללים את יום שבת-קודש, אלא שעדיין מאמינים הם בעיקרי הדת ובמעשה בראשית ועושים קידוש. הבן שחזר בתשובה והתחזק שואל האם יוצא ידי חובת קידוש כשאביו מקדש, או שצריך לחזור ולקדש בעצמו, ומה דין היין?

חובת מצוות קידוש על כל איש מישראל

תשובה: הנה כל איש מישראל חייב במצוות קידוש, וכמו שכתב הרמב"ם (פכ"ט מהל' שבת): "מצוות עשה מן התורה לקדש את יום השבת בדברים, שנאמר (שמות כ ח) "זכור את יום השבת לקדשו", כלומר, זכרהו זכירת שבת וקידוש. וצריך לזכרהו בכניסתו וביציאתו. בכניסתו - בקידוש היום, וביציאתו - בהבדלה". וכי מחמת שמבטל מצוות עשה של שבת, ועובר על לא-תעשה, יפטר בשל כך גם ממצוות-עשה אחרת של שבת!?

ובספר כלי יקר - להגאון רבי שלמה אפרים מלונטשיץ, מתלמידי המהרש"ל (שמות פרק כ) ביאר על הנאמר בתורה "זכור את יום השבת לקדשו", לומר כי אפילו מי שאינו ב'שמירה' - "שמור" מכל המלאכות האסורות, לפחות ישנו ב'זכירה' - "זכור" בקידוש, כי כל האומות חייבים לזכור את יום השבת כדי לקבוע בלבם אמונת חידוש העולם, אשר יתן עדות ה' נאמנה על מציאות ה' יתברך. ולפי דבריו אף מחלל-שבת רח"ל עדיין ישנו בדין "זכירת שבת", וכמו שביאר בשו"ת בית שערים (או"ח סי' צח), שאף שהוקש "זכור" ל"שמור", מכל מקום אין זה אומר שמי שאינו ב'שמירה' ממילא גם אינו ב'זכירה'.

ותירה מכך, שאף מחלל-שבת ישנו בדין שמירת שבת, וכמו שכתבו התוס' (ע"ז כז ע"א) שמומר לערלות נחשב בר שמירת ברית, אלא שאינו חפץ. וכמו כן לענין מומר לחלל שבת, נחשב בר שמירת שבת, אלא שאינו חפץ. ולכן מכיון שישנו ב'שמירה', ישנו גם ב'זכירה' וחייב בקידוש.

מחלל-שבת - האם יינו יין נסך?

מאידך, האיך יתכן שיצא ידי חובת קידוש, שהרי היין שלו הוא יין-נסך, וכפי שכתב בתשובת הרשב"א (סי' ד, ס' תל תרפז, ה"ד בבית יוסף יו"ד סימן קיט, ובשו"ע סי' ב ס"ה וסי' קיט ס"ז) שמומר לדבר אחד לתיאבון לא הוי מומר לכל התורה, זולת מומר לעבודה-זרה ומומר

(עפ"י תהלים כא ג), ולכן אין היין שלהם נעשה יין נסך. (והיינו אפילו יין שאינו מבושל), וחילק בין זמנינו לבין הזמנים הקדומים, בימי הראשונים.

וכמה מרבני האחרונים הסכימו לדינא לדברי הבנין ציון, ומהם הגאון רבי יצחק שמעלקיס בשו"ת בית יצחק (ח"ב יו"ד קונטרס אחרון סימן כג, ואהע"ז ח"ב סימן סה), וכן בשו"ת מהרש"ם (ח"א סי' קכא), וכן בשו"ת לב אברהם - מחשובי הפוסקים בארה"ב (סימן יח). גם הגאון בעל שדי חמד (מערכת מ' כלל פו) הביא דברי הבנין ציון להלכה, וכתב שדבריו נכונים, וסיים שהכל לפי ראות עיני המורה.

ובשו"ת זכרון יהודה - להגאון רבי יהודה גרינוולד, אב"ד סאטמאר (ח"א סימן צט) הביא ראייה להקל, ממה שכתב מרן הבית יוסף (או"ח סי' שפה) שלדעת הרמב"ם אין הקראים חשובים כעוברים על התורה במזיד, שמעשה אבותיהם בידיהם, והם כתינוק הנשבה בין הגוים, וכן המומרים לחלל שבת מעמינו אינם גרועים יותר מהקראים, וגם הם חשובים כתינוק שנשבה בין הגוים.

כשהכל נעשה כהפקר

והנה הטעם שהמחלל שבת בפרהסיא חשוב מומר לכל התורה, ודינו כעכו"ם, הוא מפני שעושה מעשהו בריש גלי ובחוצפה יתירה קבל עם ועדה, וזה היה בזמן ש"כל העדה כולם קדושים", כולם היו שומרי התורה והמצוות, ואילו רק הוא בחוצפתו מחלל שבת, אבל בזמן הזה שלצערינו הרב הדברים נעשו כהפקר, ואיסור חילול שבת נעשה בראש כל חוצות, ולא חינכו אותם בקטנותם לא לתורה ולא למצוות.

לצערינו, ישנם כמיליון ילדים שאפילו את הפסוק "שמע ישראל" אינם יודעים. הם אינם יודעים שום דבר מהתורה שלנו, שום דבר (!), ממש 'עמי-הארצות', ואחר כך גדלים ונעשים חברי-כנסת ושרי-ממשלה..., ומה יעשה הנער ולא יחטא?! (עפ"י ברכות לב ע"א). ולכן כתב בשו"ת מהרש"ג (ח"ב סי' מג) שאין על כך דין מומר לכל התורה כולה, וכן כתב בשו"ת שואל ונשאל (ה"ג סי' רטז).

ובשו"ת מלמד להועיל - להגאון רבי דוד צבי הופמן (יו"ד סי' נב) כתב שקיבל מרבנותיו שמה שאמרו שהמחלל שבת בפרהסיא דינו כעכו"ם לכל דבר, הוא בזמן שישיראל על אדמתם, וכולם היו נוהגים על פי התורה וההלכה, שאז מי שמעיז פניו לחלל שבת בפרהסיא, מוציא הוא עצמו מכלל ישראל, ויינו יין נסך, אבל בדורינו זה שלצערינו הרב רבים עתה עם-הארץ מחללי שבת, ואף תופסים מעמד בראשי העיריות - כמו בטבריה ורמת-גן... - ומשרדי הממשלה, בעוונות הרבים, ולכן אין הדבר של חילול שבת שלהם נראה בעיני ההמון כדבר חמור, למרות שבאמת הוא דבר חמור ביותר, ולכן כיון שלצערינו אינו נתפס כחוצפה ועזות פנים, ניתן להקל.

'תינוקות שנשבו' - מצוה לקרנם

ויש לצרף לזה מה שכתב החזון איש (יו"ד סי' א סק"ו, סי' ב ס"ק כח, אהע"ז סי' קיח סק"ו, ואו"ח סי' פז סק"ד) לגבי דין מומר, שיש בזה תנאי שלא יהיה אנוס, וכמו שכתב הרמב"ם (פ"ג מהלכות ממרים ה"ג)

שבניהם ותלמידיהם של הצדוקים, שהדיחו אותם אבותיהם, ונולדו בין הצדוקים, הרי הם כתינוק שנשבה ביניהם, שהרי הוא כאנוס. ואף על פי ששמע אחר כך שהוא יהודי, וראה מנהג היהודים החרדים לדבר ה' ואת דתם, הרי הוא כאנוס מאחר שיגידלוהו על פי טעותם, "ולפיכך ראוי להחזירן בתשובה ולמשכם בדברי שלום עד שיחזרו לאיתן התורה".

ועל כן כתב שאנו מצווים להחיותם ואף לחלל שבת להצלתם, כגון מחלל-שבת בפרהסיא שנפצע בתאונת דרכים וכיו"ב, מחוייבים לחלל עליו שבת. והביא מהגאון ה'חפץ חיים' בסוף ספרו אהבת חסד בשם הג"ר יהונתן מוואלין (קונטרס מרגניטא טבא, אות יז) שכתב שמצוה לאהוב את הרשעים בזמנינו, מפני שהם נחשבים כקודם תוכחה, והביא תשובת מהר"ם מלובלין (סי' יג) שאצלינו כולם נחשבים כמו קודם תוכחה, כיון שאין בדורינו מי שיכול להוכיח (ערכין טז ע"ב), ודנים אותם כאנוסים.

החזון איש (יו"ד סי' ב ס"ק טז) כתב כן גם לגבי דין 'מורידין ולא מעלין' (ע"ז כו ע"ב), שאין דין זה שייך אלא בזמן שהשגחת השי"ת היתה גלויה, כמו בזמן שהיו נסים גלויים, ומשתמשים בבת-קול, והצדיקים היו מונהגים בהשגחה הנראית לעיני כל, אז היה ביעור הרשעים - גדרו של עולם, אבל בזמנינו זמן ההעלם, שנכרתה האמונה מדלת העם, יש לנו הסתר פנים, אין במעשה הזה גדר הפירצה, אלא הוספת הפירצה, ויהיה זה בעיניהם כמעשה השחתה ואלימות ח"ו, ולכן כתב החזון איש, שעלינו להחזירם למוטב בעבותות אהבה, עד כמה שידינו מגעת.

עדות מחללי-שבת בחופה וקידושין

ואמנם בשו"ת מנחת אלעזר (ממונקאטש, ח"א סימן עד, ח"ב סי' כד, ח"ג סי' כז) כתב שאף בזמנינו יש למחלל שבת בפרהסיא דין עכו"ם ויינו נעשה יין נסך, וכל שכן לגבי עדות קידושין, שאסור לקחת מחלל-שבת בפרהסיא לעדות חופה וקידושין. ובאמת בעדות אין אנו מקילים בדבר הזה, ואפילו בזמנינו, שחינכו אותם בבת-ספר שאינם דתיים, ונחשבים רק כתינוק שנשבה לבין הגוים, אין אנו מקילים עד כדי כך, ויש למצוא עדים כשרים, שומרי-שבת. [והיה פעם כאשר אחד מראשי השלטון השיא את בנו, ומרן זצ"ל כובד לסידור קידושין, ושאלו מרן מי הם העדים, ואמר לו על אחד מבכירי מפלגתו. ומרן זצ"ל היה נבוך, כי אמנם שהוא בכיר בממשלה, אבל הוא מחלל שבת בפרהסיא, והאיך יהיה עד?! ולסמוך על דברי הבנין ציון' לא שייך, שהוא דיבר על דין דרבנן, לענין יין נסך, אך לא לענין עדות בקידושין. והציע לו מרן זצ"ל: "אני והרב משאש נהיה העדים, ואילו פלוני יהיה 'עד כבוד'...", והסכים ברצון. וכך עשה מרן, שהוא בעצמו חתם על הכתובה כעד, והרב משאש היה עד שני, ואילו אותו בכיר חתם 'לעד כבוד'...].

מכל מקום לגבי יין נסך, בדורינו, ניתן לצרף ולסמוך על הפוסקים שמקילים בכך. ועל כן בדיעבד כאשר כבר קידש על יין שאינו מבושל, באופן שמתפלל ועושה קידוש, והוא מוגדר כ"מסורתי", יכול להקל. אבל החכם עיניו בראשו, ומראש יביא יין מבושל, מפוסטר, שאין במגעו יין נסך, ובכך יפתור את כל הבעיות ויצא מידי כל ספק.

